

Ahmet Rasim'in Rumuz ve Müstear İsimleri¹

Dr. Ummahan NERKİZ

ummahannerkiz@gmail.com

Özet

Türk edebiyatında özenle araştırılması gereken konulardan biri rumuz ve müstear isimlerdir. Rumuz ve müstear isimler şair ve yazarların çeşili nedenlerden dolayı asıl kimliklerini gizlemek için kullandıkları “sahte isim” ve “sembol”lerdir. Şair ve yazarların eserlerini tespit etmede son derece önemli olan bu isim ve semboller, edebiyat tarihçilerinin şair ve yazarlar hakkında daha doğru tahliller yapmasına olanak tanır. Bu yüzden tespit edilen her yeni rumuz ve müstear isim edebiyat tarihlerinin eksiklerinin giderilmesinde de büyük bir öneme sahiptir.

Ahmet Rasim (1865-21 Eylül 1932), 48 yıllık yazı hayatı boyunca şiir, hikâye, roman, anı, fıkra, sohbet, makale, deneme, tercüme, tarih, eleştiri, monografi gibi farklı edebî türlerde eserler vermiştir. Yazarın okul kitapları ve bilimsel eserleri de vardır. Ancak onun asıl vasfı gazeteciliktir. Kalemle geçimini sağlayan Ahmet Rasim, çalıştığı dergi ve gazetelerde birbirinden farklı müstear isimlerle farklı edebî türlerde yazılar kaleme almış ve yayınlamıştır. Edebiyat ve basın hayatına yeni atıldığı zamanlarda gerçek ismini eserlerine koyacak kadar kendine güvenmemek, dergi ve gazetelerin yazar kadrosunu zengin göstermek, mizahi ve ciddi yazıları birbirinden ayırmak, kadın okuyucuların ilgisini çekmek, devrin sosyal, siyasî ve edebî şartlarına bağlı olarak eserlerinin uyandıracacağı tepkiden kaçınmak ve sansürü delmek gibi durum ve düşünceler Ahmet Rasim'in farklı rumuz ve müstear isimler kullanmasının nedenleri arasında sayılabilir. Ahmet Rasim çok fazla rumuz ve müstear isim kullanmasına rağmen, bunlardan çok azı edebiyat âlemi

¹ Bu çalışma, Ummahan Nerkiz'in Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Prof. Dr. Fazıl Gökçek'in danışmanlığında hazırlamış olduğu “Ahmet Rasim'in Hayatı, Hikâye ve Romanları” başlıklı doktora tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

tarafından bilinmektedir. Bu çalışmada yazarın kullandığını tespit ettiğimiz rumuz ve müstear isimler ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Rasim, edebiyat ve matbuat, gazetecilik, rumuz ve müstear isimler.

Nicknames and Pseudonyms of Ahmet Rasim

Abstract

Nicknames and pseudonyms are one of the subjects that should be studied carefully in Turkish literature. Nicknames and pseudonyms are “fake names” and “symbols” that poets and writers use to hide their real identities for various reasons. These names and symbols, which are extremely important in identifying the works of poets and writers, allow literary historians to make more accurate analyzes about poets and writers. Therefore, each new nicknames and pseudonym identified has a great importance in eliminating the deficiencies of the literary history.

Ahmet Rasim (1865-21 September 1932) produced works in different literary genres such as poetry, stories, novels, memoirs, anecdotes, conversations, articles, essays, translations, history, criticism, and monographs throughout his 48-year writing life. The author also has school books and scientific works. However, his main qualification is journalism. Ahmet Rasim, who makes a living with his pen, wrote and published articles in different literary genres under different pseudonyms in the magazines and newspapers he worked for. Situations and thoughts like not being confident enough to put your real name on your works when he was just starting his life in literature and the press, show the writer staff of magazines and newspapers rich, distinguish between humorous and serious writing, attracting female readers attention, avoiding the reaction of his works depending on the social, political and literary conditions of the period and breaking of the censor can be counted among the reasons why Ahmet Rasim used different nicknames and pseudonyms. Although Ahmet Rasim uses many nickname and pseudonyms, very few of them are known by the literary world. In this study, the nickname and pseudonyms that we determined to be used by the author will be revealed.

Keywords: Ahmet Rasim, literature and press, journalism, nickname and pseudonyms.

AHMET RASİM'İN RUMUZ VE MÜSTEAR İSİMLERİ

Ahmet Rasim (1865-21 Eylül 1932), Türk edebiyatının ve Türk matbuat hayatının önemli isimlerinden biridir. “II. Abdülhamit Dönemi”, “II. Meşrutiyet Dönemi”, “Mütareke ve Millî Mücadele Dönemi” ile “Cumhuriyet Dönemi”nde basın ve matbuat hayatı içerisinde yer almış, edebî eserleri ve gazetecilik faaliyetleriyle 48 yıl boyunca Türk kültür ve edebiyatına hizmet etmiştir. Ahmet Rasim şiir, mensur şiir, hikâye, roman, çeviri, hatıra, sohbet, fıkra, deneme, mektup, makale, eleştiri ve monografi gibi çeşitli türlerde eser vermiş; eğitim ve bilimsel gelişmelerle ilgili kitaplar yazmıştır. Yazarın yüzden fazla basılmış eseri, dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanan binlerce müstakil yazısı, tefrika biçiminde neşredilen telif ve tercüme eserleri vardır. Bu yazılarından bir kısmı yazarın kitaplarında yer almış, ancak büyük bir çoğunluğu süreli yayınların tozlu sayfaları arasında kalmıştır.

Ahmet Rasim eserlerini neşrederken çok farklı imzalar, rumuz ve müstear isimler kullanmıştır. Yazar, özellikle ilk kalem tecrübelerini yayımlarken eğitim gördüğü ve bağlı olduğu kurumların isimlerini de kendi isminin yanına eklemiştir. Ahmet Rasim 1299/[1883]'da Darüşşafaka'dan mezun olduktan sonra bir aralık Nafia Hendese Kalemî'ne, iki ay sonra Telgraf ve Posta Nezareti Fen Kalemî'ne memur olmuş, buralarda ancak bir sene kadar dolaştıktan sonra *Ceride-i Havadis* gazetesinde mütercimliğe başlamıştır.² Bir yandan memuriyette bulunurken diğer yandan dergi ve gazetelere yazılar göndermiştir. Memuriyet hayatı yaklaşık 15 ay sürmüştür.³ 1886 yılında Bakırköy'deki Mekteb-i Behramî'de ve Yahudi Alyans Mektebi'nde kısa bir süre öğretmenlik yapmıştır. Yazar yayımlanan ilk kitaplarında “Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemî Ketebesinden Ahmet Rasim”⁴, “Darüşşafaka'dan Mahrec ve Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemî Ketebesinden Ahmet Rasim”⁵, “Darüşşafaka'dan Mahrec Ahmet Rasim”⁶, “Makriköy Mekteb-i Behramî

² K. (Kaf) Z, “Ahmet Rasim Bey'de Bir Gün”, *Yarın*, C. 1, nr. 6, 17 Teşrinisani 1337/ 1921, s. 5.

³ Ağâh Sırrı Levend, *Ahmet Rasim*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1965, s. 52.

Saadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri* (C. 1), İstanbul, Bozkurt Basımevi, nr. 22, 15 Birinci Kanun 1936, s. 339.

⁴ Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemî Ketebesinden Ahmet Rasim, *Bedayi-i Keşfiyat ve İhtiraat-ı Beşeriyeden Fonograf (Sadayı Tahrir ve İade Eden Alet)*, [çeviri], 1302 H/1885, İstanbul: Matbaa-i K. Bağdadliyan (Aramyan), 15 s.

⁵ Darüşşafaka'dan Mahrec ve Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemî Ketebesinden Ahmet Rasim, *Bedayi-i Keşfiyat ve İhtiraat-ı Beşeriyeden Elektrikiyet-i Sakine*, [çeviri], 1302 H/1885, İstanbul: Matbaa-i K. Bağdadliyan (Aramyan), ss. 19-44.

⁶ Darüşşafaka'dan Mahrec Ahmet Rasim, *Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze*, [çeviri], 1303 H/1886, İstanbul: Vatan Kitaphanesi [Dikran Karabetyan Matbaası], 94 s.

Muallimi Ahmet Rasim”⁷, “Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden Ahmet Rasim”⁸, “Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden *Malumat* ve *Servet* Gazeteleri Muharriri Ahmet Rasim”⁹ imzalarını kullanmıştır. Yazar, okul kitaplarının bir kısmını da bu dönemde kaleme almıştır. Ahmet Rasim *Saadet* gazetesinde neşredilen yazılarında da “Telgraf Nezaretine Mensup Ahmet Rasim” imzası kullanmıştır.

Enver Naci Gökşen bir yazısında¹⁰ Ahmet Rasim’in 1892 yılında Selanik-Manastır hattına komiser tayin edildiğini belirtmiştir. Rivayete göre yazar, Nafia Nezareti’nin ileri gelenlerinin hatırı için sakal bırakmış, bir süre sonra evlenmeye karar verince kendisini yaşlı gösteren sakalını kesmiştir. Alay ve sitelere hedef olan yazar, işgüzar hafiyeler tarafından “İslamiyete ve sünnet-i şerifeye hakaret ediyor.”¹¹ denilerek jurnal edilmiş ve hakkında soruşturma açılmıştır. Vali Paşa’nın desteğiyle Ahmet Rasim bu soruşturmadan kurtulmuştur. Enver Naci Gökşen’in bu olayın tarihini yanlış hatırlıyor olması muhtemeldir. Ahmet Rasim, anılarında “*Mesela ben mektepten çıktığımdan senesi evlendim.*”¹² diyerek evlenme zamanı hakkında bilgi vermiştir. 20 Haziran 1299’da [2 Temmuz 1883] Darüşşafaka’dan mezun olan yazar, 1892 yılında zaten evlidir. Ahmet Şerif Çaycı, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi üzerine yaptığı doktora tezinde “Ahmed Rasim’in Nesren Tercümeleri” başlığı altındaki metinlerde “Selânikli Ahmed Rasim” imzasını yazara ait olarak göstermiştir.¹³ Bu yazılar, 1884 ve 1885 senesinde yayımlanmıştır. Ahmet Rasim’in Selanik’te bulunduğu zaman diliminin bu yıllar olması daha muhtemeldir.

⁷ Makriköy Mekteb-i Behramî Muallimi Ahmet Rasim, *Jezvit Tarihi*, [Leo Taxil’den çeviri], İstanbul, 1304 H/1887, Kitabhane-i Ebüzziya [Matbaa-i Ebüzziya], 44 s.

⁸ Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden Ahmet Rasim, *Yeni Usul Muhtasar Sarf-ı Türkî*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1306, 72 s.

Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden Ahmet Rasim, *Muallim-i Sarf*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1305, 104 s.

⁹ Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden *Malumat* ve *Servet* Gazeteleri Muharriri Ahmet Rasim, *Yeni Usul Muhtasar Sarf-ı Türkî - Birinci Sene*, İstanbul, A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye matbaası, 1319, 70 s.

¹⁰ Enver Naci Gökşen, “Şinasi ve Ahmet Rasim’in Sakal Hikâyeleri”, *Yeşilay*, nr. 226, Ekim 1951.

Aynı yazı Hilmi Yücebaş’ın kitabında “Ahmet Rasim’in Sakal Macerası” ismiyle yer alır:

Hilmi Yücebaş, *Ahmet Rasim Aşkları Hatıraları*, İstanbul, Dizerkonca Matbaası, 1957, s. 108.

Muzaffer Gökman, *İstanbul’u Yaşayan ve Yaşatan Adam Ahmet Rasim*, İstanbul, Çelik Gürsoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989, s. 95-96.

¹¹ Yücebaş, 1957, s. 108; Gökman, 1989, s. 95.

¹² Ahmet Rasim, “İstanbul Mektubu: İzdivaç”, *Hâkimiyet-i Millîye*, nr. 2108, 19 Zilkade 1345/ 21 Mayıs 1927.

¹³ Ahmet Şerif Çaycı, *Tercüman-ı Hakikat Gazetesinde Batı Edebiyatı -1878-1896 Yılları Arası- (Servet-i Fünun’a Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1993, s. 511, 533.

Ahmet Rasim 1898 ve 1907 yılında, iki kez Maarif Nezareti Encümen-i Teftiş ve Muayene üyeliğine atanmış, her iki atamasında da bir süre çalıştıktan sonra istifa etmiştir.¹⁴ Ahmet Rasim'in yakın arkadaşı Hüseyin Rahmi Gürpınar, onun Maarif Vekâleti'ndeki görevlerine mecburi olarak atandığını belirtmiştir.¹⁵ Ahmet Rasim'in bu görevdeyken yayımladığı *Elifba*¹⁶ ve *Elifbadan Sonra*¹⁷ kitapları üzerinde "Encümen-i Teftiş ve Muayene Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim" ibaresi bulunmaktadır. Yazarın *Yeni Sarf* isimli kitabında da "Encümen-i Teftiş ve Muayene Kurulu Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim" imzası yer alır.

¹⁴ ***, "Ahmet Rasim Bey", *Nevsal-i Millî*, Y. 1, 1330/ [1914], s. 267; Ergun, s. 348.

Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde Ahmet Rasim'in Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığına tayin edildiği, bu görevden istifa ettiği ve yerine başka isimlerin görevlendirildiği bilgisi mevcuttur:

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığı'na Mehmed Halid, Ahmed Rasim ve Abdullah Zühdü Beylerin tayini. (1315Z-4), Yer Bilgisi: 4 - 65, Belge Tarihi: H-18-12- 1315". Bu belge, 10 Mayıs 1898 tarihine tekabül eder.

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi) "Belge Özeti: Dariüşşafaka ve Mekteb-i Sultani mezunlarından olup elsine-yi ecnebiyeye vakıf bulunan Mehmed Halid, Ahmed Rasim ve Abdullah Zühdü Beylerin Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığı'na tayinleri. (Maarif), Yer Bilgisi: 1124 - 84265, Belge Tarihi: H-24-12-1315". Bu belge, 16 Mayıs 1898 tarihine tekabül eder.

Ahmet Rasim istifa ettikten sonra, bu göreve Midhat Bey tayin edilmiştir:

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene Azası Ahmed Rasim Bey'in istifasının kabulüyle yerine Encümen-i Muayene Memurluğu'nda müstahdem Midhat Bey'in tayini. (1317Za-1), Yer Bilgisi: 5 - 102, Belge Tarihi: H-03-11-1317". Bu belge, 5 Mart 1900 tarihine tekabül eder.

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene azasından Ahmed Rasim Bey'in istifasıyla yerine encümen-i mezkûr muayene memurluğunda mustahdem Midhad Bey'in tayini. (Maarif), Yer Bilgisi: 1451 - 108813, Belge Tarihi: H-05-11-1317". Bu belge, 7 Mart 1900 tarihine tekabül eder.

Ahmet Rasim, Hicrî 1325 [1907] tarihinde tekrar bu göreve getirilmiştir:

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Meclis-i Maarif Azalığı'na Mazharuddin Bey'in, Teftiş ve Muayene Heyeti Azalığı'na Ahmed Rasim ve Hasan Zafır Bey'in, Tedkik-i Müellefat Heyeti Azalığı'na Mustafa Mestan Efendi'nin tayin edildikleri. Yer Bilgisi: 1028 - 11, Belge Tarihi: H-07-11-1325". Bu belge, 12 Aralık 1907 tarihine tekabül eder.

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Teftiş ve Muayene Heyeti sabık azasından Ahmed Rasim Bey'in tekrar azalığa tayini. (1325L-7), Yer Bilgisi: 13- 69, Belge Tarihi: H-11-10-1325". Bu belge, 17 Kasım 1907 tarihine tekabül eder.

BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). "Belge Özeti: Maarif Nezareti Teftiş-i Muayene azasından iken infisal eden Ahmed Rasim Bey'in ibkaen mezkûr azalığa tayini hakkında. (Maarif), Yer Bilgisi: 3187-239001, Belge Tarihi: H-13-10-1325". Bu belge, 19 Kasım 1907 tarihine tekabül eder.

¹⁵"Devlet memuriyetine kendi rızamla girmedim. Sansür tazyikinin çok artmış olduğu bir zamanda bize şöyle dediler: Ahmet Rasim, Saffet Nezihi, Hüseyin Rahmi... Bu üçünün yazıda devamı matlubu âli değildir. Binaenaleyh biner kuruş maaşla Rasim'i Maarif'e, Nezihi'yi Hariciye'ye, beni de Nafia'ya verdiler; terceme kalemine... Bu memuriyette 309'dan 324'e kadar yani on beş sene kaldım. Meşrutiyet ilanının ertesi günü istifa ettim."

Refik Ahmet Sevengil, *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1944, s. 185.

¹⁶ Encümen-i Teftiş ve Muayene Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim, *Elifba*, İstanbul, Karabet Matbaası, 1320/1902, 44 s.

¹⁷ Encümen-i Teftiş ve Muayene Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim, *Elifbadan Sonra*, İstanbul, Karabet Matbaası, 1320/1902, 32 s.

Ahmet Rasim 1927 yılında İstanbul Milletvekili seçilmiş, III. ve IV. dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapmıştır. Yazarın *Ayın Tarihi* ve *Resimli Ay* mecmuasında yer alan yazılarında “Ahmet Rasim Bey İstanbul Mebusu” ibaresi kullanılmıştır.

Yazar, kısa süren memuriyet hayatından sonra, kendini tamamen edebiyat ve matbuat hayatına adanmış, kalemiyle geçimini sağlamıştır. II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Mütareke ve Millî Mücadele Dönemleriyle ile Cumhuriyet Döneminde yayımlanan süreli yayınların pek çoğunda faaliyet göstermiş, matbuat âleminde önemli bir yer edinmiştir. Agâh Sırrı Levend “*Türk gazeteciliğinin asıl pîri Ahmet Rasim'dir. Ahmet Mithat daha çok 'hace-i evvel' olarak tanılır. Rasim daha başka bir deyimle, İkdam sahibi Ahmet Cevlet'in dediği gibi, 'matbuatın tuzu biberi'dir.*”¹⁸ diyerek Ahmet Rasim'in basın ve matbuat hayatındaki önemine dikkati çekmiştir. Matbuatın velut ve üretken yazarlarından biri olan Ahmet Rasim, hocası Ahmet Mithat Efendi'nin de takdirini kazanmıştır. Kamil Yazgıç'ın anlattığına göre, Ahmet Rasim çok yazı yazdığı için Ahmet Mithat Efendi'ye “on iki beygir kuvvetinde bir yazı makinesi” ismini takmış, Ahmet Cevdet ve Ahmet İhsan'ın her yerde bu isimden bahsetmesi Kamil Yazgıç'ın canını sıkmıştır. Kamil Yazgıç, babasına bu konuyu açtığı zaman Ahmet Mithat Efendi ona şu cevabı vermiştir:¹⁹

“- Niçin kızılıyorsun? Dedi. İnsanlara en çok hizmet eden hayvan beygir değil midir? Bilirsin ki bu hayvanın dört ayağı vardır. Eğer matbuat beygirinin 4 ayağına, birer ad bulmak lazım gelirse ben şu isimleri sayacağım:

- Ahmet Cevdet, Ahmet Rasim, Ahmet İhsan ve Ahmet Mithat!

Bunların dördünün mecmu kuvveti 12 beygire muadildir. Çünkü bunlar insanlara hiç değilse 12 beygir kadar hizmet etmektedirler!”

Ahmet Rasim, dönemin hemen bütün gazete ve dergilerinde eserlerini neşretmiştir. Yazarın eserlerini yayımladığı dergi ve gazeteler -tespit edebildiğimiz kadarıyla- şunlardır:²⁰ *Akşam*, *Alay*, *Alemdar*, *Âsâr*, *Ayın Tarihi*, *Ayine*, *Berk*, *Boşboğaz ile Güllâbi*, *Büyük Mecmua*, *Ceride-i Havadis*, *Cumhuriyet*, *Diken* ve *İnci Salnamesi*, *Diken*, *Donanma*, *Dünya*, *Envar-ı Zekâ*, *Eşref/Musavver*

¹⁸ Levend, 1965, s. 83.

¹⁹ Kamil Yazgıç, *Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları*, İstanbul, Tan Matbaası, 1940, s. 41.

²⁰ Ummahan Nerkiz, *Ahmet Rasim'in Hayatı, Hikâye ve Romanları*, İzmir: T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2021, s. 524- 819.

Ahmet Rasim'in dergi ve gazetelerde neşredilen yazıları, doktora tezimizin “Bibliyografya” kısmında yer alan “2. Ahmet Rasim'in Yazıları” başlıklı alt bölümde bibliyografik künyeleriyle birlikte kronolojik olarak verilmiştir. Ahmet Rasim'in yazılarının tespit edilmesinde Muzaffer Gökman'ın *İstanbul'u Yaşayan ve Yaşatan Adam Ahmet Rasim* isimli iki ciltlik eseri yol gösterici olmuştur ve temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Eşref, Gıdık, Güteryüz, Gülşen, Güneş, Hak, Hâkimiyet-i Milliye, Halk Gazetesi, Halka Doğru Mecmuası, Hamiyet, Hande, Hazine-i Fünun, Hizmet, İkdâm, İmdadü'l-Midad, İrtika, İstişare, Kalem, Karagöz, Maarif, Malumat, Mecmua-i Ebüzziya, Mektep, Millî Mecmua, Musavver Fen ve Edep, Musavver Malumat, Musavver Muhit, Müriüvvet, Müşterek Gazete, Nevsal-i Millî, Nihal, Pul Mecmuası, Resimli Ay (bazı nüshalarda Sevimli Ay), Resimli Gazete [Kitapçı Karabet'in], Resimli Gazete [Sedat Simavi'nin], Resimli Hikâye Mecmuası, Resimli Kitap, Resimli Perşembe, Resimli Roman Mecmuası, Resimli Şark, Resimli Yıl, Sa'y, Saadet, Sabah, Sebat, Servet, Servet-i Fünun, Şafak, Şebab, Şehbal, Şura-yı Ümmet, Tarik, Tayyare Mecmuası, Tercüman-ı Hakikat, Türk Dünyası, Türk Yurdu, Vakit, Yarın, Yeni Dünya, Yeni Gün (bazı nüshalarda Eski Gün), Yeni Mecmua, Yeni Tasvir-i Efkâr (bazı nüshalarda Tasvir-i Efkâr, Tasfir-i Efkâr, Tesvir-i Efkâr, İntihab-ı Efkâr, Tefsir-i Efkâr, Hak, Tevhid-i Efkâr, Tasvir), Zaman.

Ölümünden sonra da yazarın daha önceden neşrettiği yazılar ve kitaplarından alınan parçalar gazete ve dergilerde yayımlanmaya devam etmiştir. *Aylık Ansiklopedi, Haber - Akşam Postası, Hayat Tarih Mecmuası, Kalem, Resimli Tarih Mecmuası, Yeni Adam ve Yeni Tarih Dergisi* bu dergi ve gazeteler arasında yer alır.

Ahmet Rasim'in edebiyat ve matbuat hayatına olan ilgisi Darüşşafaka'da öğrenciyken başlamıştır. Mektebin defter ve hesap işlerine bakan Hayreddin Bey notlarını basabilmeleri için öğrencilere mahlebi [bal] yapmak usulünü öğretmiş, öğrenciler dersane pençelerinden birinin sahanlığında bir matbaa kurmuştur. Arkadaşlarıyla birlikte -gizlice- bir gazete çıkarma teşebbüsünde bulduklarını belirten yazar, “*İşte benim matbuata intisabım bu tarihten muteberdir (1298)*”²¹ diyerek 1298/[1882] senesini matbuata dâhil olduğu tarih olarak kabul etmiştir. Yazar, matbuat hayatına ve yazarlığa olan hevesinin çok küçük yaşlarda başladığını birçok eserinde de belirtmiştir.²²

Tercüman-ı Hakikat'te gördüğü rumuz ve imzalar Ahmet Rasim'de yazı yazma hevesini uyandırmış, yazar mektepten *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine gizlice bir yazı göndermiştir.

²¹ Ahmet Rasim, *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edip*, İstanbul, Kanaat Kütüphane ve Matbaası, 1342/1924, s. 33.

²² “*Ben matbuata henüz mektepteşken musallat olan bir saikin zoruyla intisap etmiştim. Para kazanmak değil, gazete matbaası olsun da neresi olursa olsun o binadan içeriye girmek, isterse bütün cemaat-ı muharririnin saff-ı nialinde bulunmak yegâne emelimdi. Hele başmuharrirlik keyfiyet-i şan ve şerefi, o müstakbel güneş, zavallı ruhumu yakıp kavuruyordu.*”

Ahmet Rasim, *Muharrir Bu Ya*, İstanbul, Hamit Matbaası, 1926, s. 372.

Humboldt'un keşif seyahatlerinden alınmış bir parçayı tercüme ederek "Amerika Ormanları" başlığıyla ve "A. R." rumuzuyla gazeteye yollamış, aradan bir buçuk ay geçmesine rağmen yazısı *Tercüman-ı Hakikat*'e yayımlanmamıştır. Bu durum Ahmet Rasim'i hayal kırıklığına uğratmıştır.²³ Yazarın "A. R." rumuzunu kullanmasının nedeni okuldan atılma korkusudur:²⁴

Yine bu aralık Tercüman-ı Hakikat'te bir takım imzalara da tesadüf ediyordum. Bu imzalar bende makale-nüvisliğe dâir bir meyl-i mahsus ibdâ ediyordu, fakat ne yazabilirdim? Her gün aynı vezinde dört beş mısra söyleyebiliyor idiysem de makalecilik hakkında hiçbir tecrübem yok idi. Yazabilsem bile altına ne imza atabilecek idim? Darüşafaka'dan Ahmet Rasim desem, maazallah tard ederler. Demesem makalenin benim olduğunu kimse anlamayacak. Anlaşılmayacak olduktan sonra da beyhude neye uğraşayım?.. Emeklerim hebaen mensur olacak... Fakat... Evet. Fakat... Yazmamak da elimde değil. Çünkü muhtelif imzalarla gördüğüm makalat, eş'ar, fıkaret beni âdeta hırslandırıyor.

Yine bir gün Tercüman'ı okurken bir makalenin altında (ا. س) tarzında iki harf gördüm. Bu ne?.. Bir türlü anlayamadım. Anlayamadıkça merakım arttı. Bir sırasını bulup yine Hayreddin Bey'e sordum. Dedi ki:

- Bazı kimseler kendilerini bildirmemek için meselâ "Ahmet Sâmi" imzasını atacak yerde ilk harflerini yazarlar.

- Ya!.. Bu da usulden imiş ha! Şu hâlde ben ne duruyordum? Fakat ne yazayım?.. Belki günlerce düşündüm... Bir şeye karar veremedim... Hâlbuki zaman geçiyordu.

En sonra seyyah-ı şehîr Humboldt'un Amerika ormanlarındaki seyahat-i keşşafânesinden müfrez bir parçayı tercüme ettim. Belki dört beş defa tebyiz ettikten sonra zarfladım. Hizmetkâr vasıtasıyla yolladım. İnsanlıkta garip bir haslet var. Kendisine güvenemediği zamanlarda güvendiğini ileriye sürmek ister. Ben de Humboldt'u sürdüm. Sürdüm amma düşünemedim ki:

"Yolu yol ile ormanı balta ile açarlar."

Aradan bir ay geçtiği hâlde Tercümân-ı Hakikat'te (ا. س) imzalı "Amerika Ormanları" görünmedi.

²³ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 36-38.

"Matbuat denilen bu sanat-ı pür-ımtinana pek genç girerek ihtiyarlamış olanlardan biri de benim. Otuz beş sene evvel idi ki seyyah-ı şehîr Humboldt'dan tercüme ederek mektepten Tercüman-ı Hakikat'e gizlice bir fıkra-i müntahabe göndermiş idim. Tamam bir buçuk ay bu fıkranın adem-i derci infâliyle mahzun mahzun gezindiğimi elan tahattur ederim."

A. R., "Ben!", *Yeni Dünya*, nr. 2, 3 Temmuz 1335/ [3 Temmuz 1919], s. 23.

²⁴ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 36-37.

Küstüm. Bereket versin ki kimseye açmamış idim. Bütün bütün rezil olurdum!”

Yazar, Darüşşafaka'dan mezun olduktan sonra Posta ve Telgraf Nezareti Fen Kalemi'nde kâtiplik görevine getirilmiştir. Bu süreçte yazar bir yandan da gazeteler için çeviriler yapmıştır. Ahmet Rasim ilk olarak *Ceride-i Havadis* gazetesinin yazar kadrosuna dâhil olmuştur. Baba Tahir'in aracılığıyla²⁵ girdiği *Ceride-i Havadis*'te yayımladığı eserler daha çok Fransızcadan tercüme edilen fennî yazılardır. Yazar Telgrafhane'de çalışırken *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine de çevirilerini göndermeye devam etmiştir. Fransızcadan çevirdiği “Yolcu” isimli manzumeyi Kitapçı Kırkor'un tavsiyesiyle *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine göndermiştir. Yazar, “Darüşşafaka'dan Mezun: Ahmet Rasim” imzasını taşıyan bu yazının iki gün sonra gazetede yayımlandığı belirtmiştir.²⁶ Yazısını teslim etmek üzere *Tercüman-ı Hakikat* binasına gittiğinde orada Ahmet Mithat Efendi ile tanışmış, Ahmet Mithat Efendi ona gazetesinin kapılarını açmıştır. Yazarın *Tercüman-ı Hakikat* gazetesindeki yazıları 1884-1885 yılları arasında neşredilmiştir. Bu yazıların çoğunu Fransızcadan yapılan fennî tercümeleler oluşturmuştur. Ahmet Rasim, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin başyazarlığını da yapmıştır.²⁷ Burada yayımlanan “Sehaib-i Muzia I-II” yazısında “Karilerinizden Ahmet Rasim” imzası bulunmaktadır.

Ahmet Rasim *Resimli Perşembe*'de yayımlanan hatıralarında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesindeki anılarından da bahsetmiştir.²⁸ *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin asıl başmuharriri ve âmiri olan Ahmet Mithat Efendi, Karantina başkâtipliğinden başkanlığına geçince meşguliyetinin çokluğu, “ihtimal ki Mabeyn'in tembih ve ihtarı üzerine” matbaaya çok sık gelememiştir. Bu nedenle matbaanın idaresi emektar sermürettip Çerçeve Abdullah, sahib-i imtiyaz ve Birinci Daire-i Belediye Müdürü Cevdet Efendi ve Fransızca *Osmanlı* gazetesi sermürettiplerinden Nikoli'ye kalmıştır. Ahmet Rasim hem başmuharrir vekâletinde hem de yazı işleri müdürlüğünde bulunmuştur. Gazetede Mustafa Refik, Muhbir Ahmet Efendi ve yazı yayımlatma hevesinde bulunan birkaç devamsız kişi daha vardır. Ahmet Mithat Efendi de arada sırada makaleler yazarak

²⁵ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 89.

²⁶ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 67-73.

Agâh Sırrı Levend de bu yazının Ahmet Rasim'in neşredilen ilk yazısı olduğunu, ikinci yazısının da “Sehaib-i Muzia” başlığını taşıdığını kaydetmiştir. (Levend, 1965, s. 51)

Ahmet Rasim kendisiyle yapılan bir röportajda bu yazının *Envar-ı Zekâ*'da yayımlandığını ifade eder:

“İlk basılan parça *Envar-ı Zekâ*'da “Yolcu” serlevhali tercümedir.”

K. (Kaf) Z, “Ahmet Rasim Bey'de Bir Gün”, *Yarın*, C. 1, nr. 6, 17 Teşrinisani 1337/ 1921, s. 5.

Ahmet Rasim'in “Yolcu” isimli manzumesine ulaşılamamış, hangi süreli yayında neşredildiği tespit edilememiştir.

²⁷ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 120.

²⁸ Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey Üstadımızın Muharrirlik Yüzünden Çektiği İstraplardan Birkaç Sahne”, *Resimli Perşembe*, nr. 122, 22 Eylül 1927, s. 10.

gönderir, ancak sekiz sayfalık bir gazete için bu yardım yeterli olmaz. Koca sekiz sayfanın doldurulması için Avrupa gazeteleriyle telgrafların tercüme edilmesi, Babıali'den ve sansürden mühlhem bentlerin yazılması, vilayet gazetelerinden fıkraların seçilmesi, gelen evrak ve yazıların okunup düzeltilmesi, sansüre göre yazılardan çıkarma ve ekleme yapılması, Cevdet Efendi'nin Birinci Belediye Dairesindeki icraatının kaleme alınması gibi işler Ahmet Rasim'in sorumluluğunda bulunur. Yazarın anlattıklarından da anlaşılacağı üzere Ahmet Rasim'in *Tercüman-ı Hakikat*'teki yazılarının tamamını tespit etmek mümkün değildir. Basın ve yayıncılık faaliyetlerinin bir gereği olarak, bazen bir muharririn yazması gereken bir yazıyı başka bir muharririn yazdığı²⁹ ya da bir yazara ait olan bir sütunun başka bir yazar tarafından doldurulduğu,

²⁹ Kamil Yazgıç'ın hatıralarında yer alan bir anekdotu bu konuyla ilgili somut bir örnek olarak verebiliriz:

"Bir akşamüzeri imiş. Tercüman-ı Hakikat'in hemen bütün yazıları mürettiphaneye verilmiş. Ahmet Mithat Efendi de bütün işlerini bitirmiş, çıkmaya hazırlanmış, fakat mutadı veçhile matbaadan ayrılmadan evvel, bir defa da mürettiphaneye uğramış. O zaman, matbaanın başmürettibi "Çerçeve" lakabıyla tanınan Abdullah ustaymış. Yanında da mürettip Küçük Abdullah ve mürettip Nazmi varmış. Sonradan Sabah gazetesinde musahhihlik eden küçük Abdullah'ı da ve yine sonradan polis olan Nazmi'yi de eski gazetecilerin hemen hepsi tanır. Üçü de Ahmet Mithat Efendi'yi sevgi ve hürmetle selamlamışlar. Ahmet Mithat Efendi, her akşamki gibi sormuş:

- İşler nasıl yürüyor çocuklar?

O zaman sermürettip Çerçeve Abdullah:

- İyi! demiş ve ilave etmiş:

- Yalnız 2. sayfada bir sütun kadar yazıya ihtiyacımız var: Bugün hem havadis kıt, hem de telgraf az. Yerimiz kaldı! Çünkü üstelik Ahmet Rasim de yazısını göndermedi!

Bu talep, Ahmet Mithat Efendi'nin canını sıkmış, oturup bu talebi yerine getirdiği takdirde vapuruna yetişemeyeceğini düşünmüş. Fakat çok kısa bir tereddüt geçirdikten sonra, sermürettiple iki mürettibe:

- Öyleyse haydi, demiş. Üçünüz de kasaların başına geçin!

Mürettipler, içleri harflerle dolu kasaların başlarına geçmişler. Ahmet Mithat Efendi, evvela en baştaki mürettibe, iki cümle söylemiş ve:

- Çabuk, demiş, sen söylediklerimi diz!

Sonra ikinci mürettibe sokulmuş, iki cümle de ona söylemiş ve ona da söylediklerini derhal dizmesini emrettikten sonra üçüncü mürettibin başına dikilmiş ve iki cümle de ona söyleyip ilave etmiş:

- Sen de bunları diz!

Onlar kendilerine söylenenleri yaparlarken Ahmet Mithat Efendi de, oradan aldığı bir sayfa kâğıda birkaç cümle yazmış. O zamana kadar, birinci mürettip kendisine söylenen cümleleri dizmiş bulunuyormuş. Ahmet Mithat, elindeki kâğıdı ona vererek:

- Şimdi de bunları diz! demiş.

Ve çok geçmeden işini bitiren 2. mürettibe iki cümle daha söyleyip onları da dizmesini emrettikten sonra, sermürettibe:

- Şimdi, demiş, bu cümleleri dizdikten sonra söylediğim sıraya göre birbirine ekleyin. Üstüne "Acele İş!" serlevhasını koyun. Altına da Ahmet Rasim'in imzasını at. Yazı iyi olduysa şerefi ona helal olsun, fakat fena olduysa yazısını göndermemesinin cezasıdır: çeksin!

Bastonunu alarak çıkıp giderken ilave etmiş:

- Yalnız, musahhihe sıkı sıkı tembih edin, bu yazıyı dikkatli okusun!

Sermürettip, evvela kendilerine yaptırılan bu acayip işin ne netice vereceğini bir türlü kestiremiyor. Fakat alalacele dikte olunan o cümleleri dizip alt alta yerleştirence yani mesleki tabirle "kavuşturunca" hayretle görüyor ki ortaya çıkan yazı, mükemmel bir fıkradır.

O kadar ki, ertesi gün, Tercüman-ı Hakikat'te kendi imzası ile intişar eden bu fıkrayı, bizzat Ahmet Rasim bile memnuniyet, hatta belki de iftiharla benimsiyor."

Kamil Yazgıç, *Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları*, Tan Matbaası, İstanbul, 1940, s. 49-51.

bazı sebeplerden dolayı yazıların imzasız olarak neşredildiği görülmektedir. Bu durum yazarın çalıştığı diğer gazete ve dergiler için de geçerlidir.

Ahmet Rasim, 23 Mayıs 1895'te Baba Tahir (Mehmet Tahir) tarafından çıkarılan *Musavver Malumat* dergisinin yazar kadrosuna katılmış, bu derginin başyazarlığını da üstlenmiştir. Baba Tahir'in 2 Haziran 1897'de *Malumat* gazetesini çıkarmasıyla yazar bu gazetede de faaliyet göstermiştir. *Malumat* gazetesinde ve *Musavver Malumat* dergisinde hikâye, makale, sohbet, fıkra, çeviri, mektup gibi pek çok edebî türde eser neşreden yazar, birbirinden farklı pek çok müstear ve rumuz kullanmıştır.

Musavver Malumat dergisinde “Şehir Mektubu”, “Seyyar Muhbir-i Mahsusumuzdan Şehir Mektubu”, “Malumat-ı Üsbuiye”, “Malumat-ı Üsbuiye: Seyyar Muharririmizden Mektub-ı Mahsus”, “Hafta Mektupları”, “Hem Yok Hem Olmaz Derim”³⁰ isimli fıkra yazıları Ahmet Rasim tarafından yazılmıştır. İstanbul'un gündelik hayatını bütün ayrıntılarıyla yansıtan özellikle yaşadığı dönemin panoramasını çizen “Şehir Mektupları” ve “Malumat-ı Üsbuiye” isimli bu fıkra yazıları daha sonra *Şehir Mektupları* adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Bu yazılar kimi zaman imzasız³¹ yayımlanırken, kimi zaman da “Adalar Muhbir-i Mahsusumuz”, “Baba Yaver Şikemî”³², “Beyoğlu Muhbirimiz”, “Boğaziçi Muhbirimiz”, “Boğaziçi Muhbir-i Mahsusumuz”, “Erenköy Muhbirimiz”, “Göksu Muhbir-i Mahsusumuz”, “İbnü'l-hızır Rüştü”³³, “Kadıköy Muhbir-i Mahsusumuz”, “Kasımpaşa Muhabirimiz”, “Seyyar Muharririmiz”³⁴, “Seyyar Muharrir-i Mahsusumuz”, “Seyyar Muhbirimiz”, “Seyyar Muhbir-i Mahsusumuz”, “Şair-i Şirin-eda

³⁰ “Bizim Şehir Mektupçusu: Hem Yok, Hem Olmaz Derim! Diyor. Ben: Hem Var, Hem Daima Olur, derim” (...) “Geçen nüshamıza derç edilen “Hem Yok Hem Olmaz Derim”in mabadi- bu nüshamıza derç edilen “Hem Var, Hem Daima Olur Derim”in alt tarafı (...)”

Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimizden, “[Başlıksız]”, *Musavver Malumat*, nr. 137, 4 Haziran 1314/ [16 Haziran 1898].

³¹ [İmzasız], “Malumat-ı Üsbuiye”, *Musavver Malumat*, nr. 124, 26 Şubat 1313/ [10 Mart 1898]. (Bkz. *Şehir Mektupları*, III. Cilt, 132. Mektup)

[İmzasız], “Şehir Mektubu”, *Musavver Malumat*, nr. 133, 7 Mayıs 1314/ [19 Mayıs 1898]. (Bkz. *Şehir Mektupları*, III. Cilt, 157. Mektup)

İmzasız yayımlanan ve sonrasında *Şehir Mektupları* kitabına dâhil edilen “Malumat-ı Üsbuiye” ve “Şehir Mektubu” yazıları oldukça fazladır.

³² Baba Yaver Şikemî, “Malumat-ı Üsbuiye”, *Musavver Malumat*, nr. 121, 5 Şubat 1313/ [17 Şubat 1898]. (Bkz. *Şehir Mektupları*, III. Cilt, 123 Mektup.)

³³ İbnü'l-hızır Rüştü, “Malumat-ı Üsbuiye”, *Musavver Malumat*, nr. 132, 30 Nisan 1314/ [12 Mayıs 1898]. (Bkz. *Şehir Mektupları*, III. Cilt, 154. ve 152. Mektuplar)

³⁴ “İsmimi sordu. Söyledim. Memuriyetimi sordu. “Malumat” gazetesinin seyyar muhabiriyim diye cevap verdim. Mesele değişti. Gazetecilik üzerine bahisler açıldı.”

Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları* (Cilt I), İstanbul, Kader Matbaası, 1328, s. 86.

Kebapçızade Nida"³⁵, "Şehir Mektupçusu"³⁶, "Makriköy Mektupçusu"³⁷, "Makriköy Muhabirimiz", "Mektupçu"³⁸, "Muharrir-i Seyyarımız", "Tayyar Muharririmiz"³⁹, "Velosipitli Muharrir"⁴⁰ ve "Yevmi Muhibir" gibi isimlerle neşredilmiştir.

Yazarın *Şehir Mektupları* (4 cilt) adlı eserinde yer alan parçalarda "Ahenk'in Şehir Mektupçusu", "Ahenk Gazetesinin İstanbul Mektupçusu", "Aksaray Muhabirimiz", "Ayazağa Mektupçusu", "Ayazağa Muhibiri", "Ayaspaşa Muhabirimiz", "Beyoğlu Muhabirimiz", "Boğazkesen Muhabirimiz", "Direklerle Muhbir", "Etyemez Muhabirimiz", "Köy Mektupçusu"⁴¹, "Kızıtaşı Muhabirimiz", "Malumat ve Servet Gazeteleri Muharriri", "Okmeydanı Mektupçusu", "Sultanahmet Muhabir-i Mahsusumuz", "Çiçekçioğlu", "Karanfiloğlu", "Limoncuoğlu Salamon", "Şehzade, Haliç, Beyoğlu, Galata, Eski Alipaşa, Okmeydanı, Üsküdar, Toptaşı, Ramazan Muhabirleri"⁴² gibi isimler de yer almaktadır.⁴³ Yazar bu muhibirlerden duyduğu, öğrendiği haberleri, olayları ve durumları nakleder.

³⁵ Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida, "Malumat-ı Üsbuiye", *Musavver Malumat*, nr. 182, 22 Nisan 1315/ [4 Mayıs 1899]. (Bkz. *Şehir Mektupları*, I. Cilt, 70. ve 73. Mektup)

³⁶ "İmza: Şehir Mektupçusu"

Ahmet Rasim, 1328, s. 76.

³⁷ [Ahmet Rasim], "Makriköy Mektubu", (fıkra), *Malumat*, 403, 29 Haziran 1314/ 11 Temmuz 1898.

İmzasız olarak yayımlanan bu fıkrada yazar, Şehir Mektupçusu ve İstanbul Mektupçusu'nun kendisiyle ve bisikletiyle ile dalga geçmesinden yakınır. Daha sonra Şehir Mektupçu'nun bir birahane hesap öderken garsonla girdiği tartışmayı aktarır. Yazının sonunda "Makriköy Mektupçusu" ibaresi yer alır.

³⁸ "Malumat: Pekiyi ama Ramazan'da ne yapsın!"

Mektupçu: Leyal-i maziye mahsuben akşamdan ayırmaya gayret etsin."

Ahmet Rasim, 1328, s. 45.

Mektupçu, "[Başlıksız]", *Malumat*, nr. 192, 1 Temmuz 1315/ [13 Temmuz 1899].

(Bu yazıda Ahmet Rasim, "Şehir Mektupçusu Beye" imzasıyla gönderilen ve kendisine yardım etmesini isteyen birine cevap verir.

³⁹ "Bir zaman akşamcılığı, sabahçılığa tahvil edinceye kadar peymane bedest duran haftalık Malumat'ın sabık Seyyar, yevmi Malumat'ın esbak Tayyar Muhabiri Şehir Mektupçusu'nun tavsiye-i akılanesi üzerine ayş-ı işretten vazgeçerek şu günlerde lokanta lokanta gezmek suretiyle def'-i cu' eylemekte olduğu haber veriliyor."

Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları* (IV. Cilt), İstanbul, Matbaa-i Kader, 1329, s. 75.

⁴⁰ Makriköy 24 -Keza ikide bir de gerek pisikletler (şey pardon yanlış tercüme ettim bisikletler)le Gerek Terkos kumpanyasıyla eğlenmekte olan Malumat'ın şehir, Servet'in İstanbul Mektupçusu, velespit-süvaran-ı rüzgâr Terkos Kampanyası'yla bi'l-ittifak bugün yarın bir temiz ıslanacaklarmış."

Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz, "Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimizden", *Musavver Malumat*, nr. 140, 25 Haziran 1314/ [7 Temmuz 1898].

⁴¹ "Arkadaşlar! Direktöre haber verin. Ben artık şehir mektupçuluğundan istifa edeceğim. Çünkü uğradığım şeylere tahammül edecek takatim kalmadı (...) Yeni Nailî-i Cedid asar-ı şiiriyasını göndermiyor, Baba Yaver elimdeki ekmeği kapıp bir lokmada göçürüyor (...) Köy Mektupçusu sıkıştırıyor, avcı sözlerime saçma nazarıyla bakıyor (...)"

"Yeni Nailî-i Cedid" ve "Baba Yaver" imzaları Ahmet Rasim'e aittir, "Köy Mektupçusu" imzası da büyük bir ihtimalle Ahmet Rasim'e aittir.

Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları* (Cilt III), İstanbul, Kader Matbaası, 1328, s. 116-118.

⁴² Ahmet Rasim, 1328, s. 96.

⁴³ Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları*, (4 Cilt birlikte), İstanbul, Malumat Kütüphanesi Tahir Bey Matbaası, 1316 H/1898, 1088 s.

Bu yazılarda “Şehir Mektubu” ve “Malumat-ı Üsbuiye” yazan birden fazla muharrir olduğu izlenimi uyandırılır ve bu muharrirler birbiriyle de sürtüşme halindedir. Ancak -yazara ait olduğunu kesin olarak bildiğimiz- “Leyla Feride” imzasıyla yayımlanan yazılarda da görüldüğü gibi yazar kendisinden bahsederken farklı bir kişiden bahsediyormuş gibi davranır.⁴⁴ Farklı imzalarla yayımlanan bu fıkralardaki bazı olay ve durumlar bir önceki fıkralarda anlatılan olay ve durumlarla da bağlantılar arz eder. Yazılardaki üslup ve ifadelerin benzerliği de bu yazıların tek bir kişinin kaleminden çıktığı görüşünü desteklemektedir. Ayrıca “Malumat-ı Üsbuiye” ve “Şehir Mektupları” isimli fıkra yazılarının Ahmet Rasim’in 4 ciltlik *Şehir Mektupları* adlı kitabında yer almış olması⁴⁵ ve söz konusu bazı isimlerin bu kitapta da yer alması *Malumat* ve *Musavver Malumat*’taki bu isimlerin yazara ait olduğunu göstermektedir.

“Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz” imzalı fıkrada, derginin başmuharririnin “Şehir Mektubu” ve “İstanbul Mektubu”nu yazan kişi olduğu belirtilmiştir.⁴⁶ Ahmet Rasim, *Malumat* gazetesinin ve *Musavver Malumat* dergisinin “Şehir Mektupçusu”, *Servet* gazetesinin de “İstanbul Mektupçusu”dur. *Servet* gazetesinde de yazarın imzalı ve imzasız olarak “Şehir Mektubu” ve “İstanbul Mektubu/İstanbul Mektupları” isimli yazıları neşredilmiştir.

Ahmet Rasim’in ismi “Şehir Mektupçusu” müstearıyla özdeşleşmiş, yazar bu müstearla tanınmıştır. Fıkra, sohbet, deneme tarzlarından izler taşıyan bu mektuplar döneminde oldukça sevilmiş ve ilgi görmüştür. Yazarın *Boşboğaz ile Güllâbi*, *Şura-yı Ümmet*, *Eşref/Musavver Eşref*, *Kalem*, *Alay* gibi süreli yayınlarda da “Şehir Mektubu” isimli yazıları neşredilmiştir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde “İstanbul Mektubu/ Mektupları”; *Sabah* gazetesinde “Anadolu Mektupları”; *İstişare* mecmuasına “Bulgaristan Mektupları”; *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde “Darülharp

⁴⁴ “Şehir Mektupçumuz Amerika’da teşekkül eden kadın taburlarıyla alay ediyor ama o kadar hakkı olmasa gerek.” Leyla Feride, “Musahabe-i Nisaiye”, *Malumat*, nr. 138, 11 Haziran 1314/ [23 Haziran 1898].

Bu konuda daha fazla örnek için bkz. Nerkiz, 2021, s. 53-54.

⁴⁵ Bu konuda örnekler için bkz. Nerkiz, 2021, s. 54-55.

⁴⁶ “Masa başına geç, düşün taşın saatlerce uğraş iyi fena bir makale yaz. Sonra başmuharrir beyefendi hazretlerinin hâk-i paylarına takdim et. İki saat bekle, ızaa-ı vakt et yine bekle, bekle! Nihayet yalvar yakar beyefendi hazretleri meşgul, oralarda mı? Aman birader canım birader kuzum birader nafîle! Sonra hiddetlen. Sizin gibi arkadaşlara lanet olsun! de

- Efendim, benim işim başımdan aşılıyor, daha ne Şehir Mektubu’nu yazabildim, ne İstanbul Mektubu’nu! Sizin makalelerinizi okumaya vakit mi var? itizarına mukabil

- Ya? Cevab-ı sitem-amizini verip dışarı çıkarken

- Getir! sâmeri üzerine makaleni münfailane eline sun. O da okumadan “derci” işaretini çekip altına imzasını atsin.” Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz, “[Başlıksız]”, *Musavver Malumat*, nr. 138, 11 Haziran 1314/ [23 Haziran 1898].

Mektupları”; *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde “Romanya Mektupları”; *Tasfir-i Efkâr'da* “Kafkasya Mektupları”⁴⁷; *Vakit* gazetesinde “Ankara Yazıları” yayımlanmıştır.

Ahmet Rasim, *Musavver Malumat*'ta “Hanımlara Mahsus Malumat” kısmında “Musahabe”, “Musahabe-i Nisaiye”, “Kısm-ı Nisa” ve “Havadis-i Nisaiye” başlıklı yazılarda kadınları ilgilendiren meseleleri ele almıştır. Evlilik, aile, çocuk terbiyesi, kadın ve kız çocuklarının eğitimi, kılık kıyafet, ev işleri gibi konularda bilgiler vermiş, değerlendirmelerde bulunmuştur. Ahmet Rasim bu tarz yazılarda “Leyla Feride” ve “Leyla Ferit” müstearlarını kullanmıştır, bazen de yazılarını imzasız olarak yayımlamıştır. “Leyla Feride Hanım” okuyucu mektuplarını cevaplandırmış, onların taleplerine göre sohbet ve makale konularını şekillendirmiştir. Yazarın bir kadın ismini müstear olarak kullanmasında, kadın okuyucuların ilgisini çekme düşüncesi etkili olmuştur.

Ahmet Rasim *Musavver Malumat*'ta yayımlanan şiirlerinde “Kadıçesmeli Rüştü”, “Hızırzade Rüştü”, “İbn-i Hızır Rüştü”, “İbnü'l-Hızır Rüştü”, “İbnü'l-Hızır: Rüştü”, “Leyla Feride”, “Leyla Ferit”, “Rasim” ve “Şehir Mektupçusu” müstearlarını kullanmıştır. Sultan Abdülhamit için yazılan başlıksız bir şiiri (Ahmet Rasim imzasıyla) yayımlanmıştır. Yazar “İbnü'l-Hızır: Rüştü” imzasıyla “İyilik Unutulmuyor!” isimli bir hikâye de neşretmiştir.

Ahmet Rasim, “Şehir Mektubu” ve “Malumat-ı Üsbuiye” yazılarında “Baba Yaver”, “Baba Yaver-i Şikem-perver”, “Baba Yaver-i Şikemî”, “Baba Yaver-i Şikem-ârâ”, “Baba Yaver-i Şikem-pîrâ”, “Baba Yaver-i Maide-pira”, “Baba Yaver-i Mide-nevaz”, “Yaver”, “Dekadan Köyü Mektupçusu”, “Kabasakalzade Köse Bey”, “Şair-i Sühan-ara Çöpçü Mehmet Ağa”, “Kebapçızade Nida Bey”, “Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida Bey”, “Mersiye-gû-yı Şehîr ve Şair-i bî-nazîr Nida Terakki Bey”, “Nail-i Hoş-eda” “Nailî-i Cedid”, “Yeni Nailî-i Cedid”, “Sahibü'l-mezâmîn Ve'l-nikât, Şair-i Âli-derecât Mir'at Beyefendi”, “Yeni Sucu” gibi şairlerden bahsetmiş, bu isimler tarafından yazıldığını belirttiği (aslında kendisinin yazdığı) manzumelere yer vermiştir.

Ahmet Rasim *Pul Mecmuası*'nda (1898) yayımlanan “Musahabe” başlıklı yazısında da tatlılar için yazılmış mizahî bir şiire yer vermiştir. Yazıdaki “*Aman bu mektubumu Baba Yaver görmesin, sonra hiddeti galeyana gelip de 'Fahri Seyyar Muharrir benimle rekabete kalkışıyor diye' beni*

⁴⁷ “Ahmet Rasim Bey Kafkasya'da” başlığıyla.

protesto ederse sağlam sıfırı tüketiriz.”⁴⁸ ifadesinden Ahmet Rasim’in “Fahri Seyyar Muharrir” imzasını kullandığı da anlaşılmaktadır.

Ahmet Rasim’in en yoğun faaliyet gösterdiği süreli yayınlardan biri de *İkdam* gazetesidir. Yazar *İkdam*’da “Ahmet Rasim”, “A. R.”, “A. Rasime”, “Bir Muharrir” ve “İbnü’l-Hızır Rüştü” imzalarını kullanmıştır. “Bir Muharrir” müstearıyla Jean Richepin’in “Bonjour Mösyö” ve “Ohlan Karısı” adlı eserlerini tercüme etmiştir. 17-18 Ağustos 1901 tarihlerinde iki tefrika olarak yayımlanan *Ohlan Karısı*⁴⁹ adlı tercümenin 1901 (1318 H) yılında kitap olarak basılması, bu imzanın Ahmet Rasim’e ait olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca “Bir Muharrir” imzasıyla yayımlanan “Hanım Ninem ile *Figaro* Gazetesi” adlı 4 sohbet yazısı da Ahmet Rasim’in *Hanım* [1326 R/1910] isimli kitabında yer almıştır. *İkdam* gazetesinde “Bir Muharrir” müstearıyla yazarın makale, musahabe ve hikâye türünde eserleri de yayınlanmıştır.

Yazar, *İkdam* gazetesinde “A. Rasime” müstearıyla 6 yazı neşretmiştir. “Esatiz-i Elhan: Hoca Abdülkadir Meragî” isimli yazıda Rauf Yekta Bey’in eseri tanıtılmıştır. “Musahabe: Türk Muharrireleri - *Levayih-i Hayat* Müellifesi: Fatma Aliye Hanım” isimli yazısı Fatma Aliye Hanım’la ve edebiyatla ilgilidir. “Makale-i Mahsusa”, “Musahabe” ve “Musahabe-i Nisaiye” başlıklarını taşıyan diğer 4 yazıda ise kadın ve çocuk eğitimi, annelik, sanayi ve ticaret, Avrupa’da kız sanayi mektepleri, kadın ve feminizm gibi konular ele alınmıştır. Yazar “Leyla Feride” müstearında olduğu gibi “A. Rasime” müstearıyla da edebiyat ve kadın konulu eserler kaleme almıştır.

Ahmet Rasim *Sabah* gazetesinde eserlerini yayınlarken “Ahmet Rasim” imzasını ve “A. R.” rumuzunu kullanmış, imzasız yazılar da neşretmiştir. Uğraş Taylan Bıçakçı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, *Sabah* gazetesindeki “Babalık”⁵⁰ müstearının Ahmet Rasim’e ait olabileceği ihtimali üzerinde durmuş ve bir yazıyı “[Babalık] [Ahmet Rasim]” şeklinde kaydetmiştir. “Baba Yaver”, “Baba Yaver Şikemî”, “Baba Yaver-i Şikem-perver”, “Baba Yaver-i Maide-pira” gibi

⁴⁸ [Ahmet Rasim], “Musahabe”, *Pul Mecmuası*, nr. 13, 30 Temmuz 1314/ [11 Ağustos 1898].

⁴⁹ Ahmet Rasim, *Ohlan Karısı*, İstanbul, Kitabhane-i İslâm ve Askerî [A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası], 1318 H/1900, 56 s.

⁵⁰ “[Babalık] [Ahmet Rasim], “*Hindistan’da Mücadele-i Vatan Uğrunda Bir Şehit*”, nr.: 9473, 24 Ocak 1916, s. 2-3, (*Hindistan’daki istiklal mücadeleleri ile ilgili bir yazıdır.*)”

Uğraş Taylan Bıçakçı, *Sabah Gazetesi (9394-10123 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*, T.C. Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2016, s. 507.

imzaları kullanan Ahmet Rasim'in "Babalık" müstearını kullanmış olması da ihtimal dâhilindedir.⁵¹

Yazar *Gıdık* gazetesinde "Gözlüklü"⁵², "A. R."⁵³ ve "Şehir Mektupçusu A. R." imzalarını kullanmıştır. Ahmet Rasim'in başyazarlığı döneminde, yazardan arta kalan kısımları Mehmet Asaf kaleme almıştır. Ahmet Rasim'in ayrılmasından sonra yazı işleri görevini tamamen Mehmet Asaf'ın üzerine kalmıştır.⁵⁴ Yazarın bu gazetede de imzasız yazılarının olduğu tahmin edilebilir.

Celal Esat Arseven ve Salah Cimcoz tarafından çıkarılan *Kalem* mizah gazetesinde Ahmet Rasim'in 5 yazısı neşredilmiştir. Yazılardan biri "*Kalem* Ceridesi Muharrir-i Tesadüfisi Gözlüklü Nam Bendeleri", diğeri "Gözlüklü" müstearıyla yayımlanmıştır. İki yazı "Ahmet Rasim" imzasını taşıırken, "Şehir Mektubu" adlı yazısı ise imzasız olarak neşredilmiştir.

Ahmet Rasim diğere süreli yayınlarda da bu müstear isimler ve A. [Elif] R. rumuzuyla binlerce yazı neşretmiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. O dönemde "Rasim", "Ahmet Rasim" imzalarını ve "A. [Elif] R." rumuzunu kullanan başka yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin *Musavver Fen ve Edep* mecmuasında "Zabıtan-ı Bahriyeden: Ahmet Rasim" imzası görülmektedir. Bazı araştırmacılar bu kişinin yazılarıyla Ahmet Rasim'in yazılarını birlikte

⁵¹ Yazar *Şehir Mektupları*'nda kendisine "Baba Rasim" diye hitap edildiğini ifade eder:

"Ben olsam olsam ind-i müdiranelerinde mektuplarıyla âlemi eğlendirir, ötekinin berikini sarakaya alır bir muhbir, bir heves-güzar-ı tahrir olabilirim. Haddimi bilmezlerden değilim. Hatta bu emektarlarını birine takdim etmek lazımgelse bermutat tebessüm ederek:

- Haniya! Efendim! Şehir Mektupları yok mu? İşte onu yazan budur. Bizim Baba Rasim!"

Ahmet Rasim, *Şehir Mektupları* (Cilt II), İstanbul, Kader Matbaası, 1329, s. 103-104.

⁵² Tahsin Yıldırım "Gözlüklü" müstearının Ahmet Rasim'e ait olduğunu kaydetmiştir:

Tahsin Yıldırım, *Edebiyatımızda Müstear İsimler*, Selis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 55.

⁵³ Muhammet Can, yayınlanmamış yüksek lisans tezinde "A. R." rumuzunu Ahmet Reşat'a ait olarak göstermiştir: "A. R., Galan A. R., Galan A. Reşat: Ahmet Reşat" (s. 19 ve s. 27). Ancak "A. R." rumuzuyla 40, 42 ve 43. sayılarda yayımlanan "başyazı" olarak düşünebileceğimiz bu yazılar gazetenin 40-45. sayılarında başyazarlık yapan Ahmet Rasim'e aittir, yazıların üslubu da bu kanaatimizi kuvvetlendirmektedir.

Muhammet Can'ın "A. R.: Acımak Meselesi [*Şiir/Aşk*], N. 62-2, S. 491, 31 *Kânunuevvel 1327*" (s. 71) şeklinde

kaydettiği şiirin yazarı gazetede " [A..D]" şeklinde gösterilmiştir. [A..D] rumuzuyla yayımlanan bu şiirin üslubu Ahmet Rasim'in üslubundan farklıdır, bu yüzden -Muhammet Can tarafından "A.R." imzasıyla kaydedilen-bu şiir Ahmet Rasim'in eserleri arasında yer almamıştır.

Muhammet Can, *Gıdık Gazetesi İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler*, TC Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, 386 s.

⁵⁴ "Gıdık, 2 defa kısa kısa aralarla kapandı. Refi Cevat, ittihatçılıktan cayıp muhalefete geçti. O zaman yazılarının bir kısmını Ahmet Rasim Bey yazmaya başladı. Basının emektarlarından Mehmet Asaf Konsolitiçi de kalan kısımlarını yazıyordu. Ahmet Rasim Bey birkaç sayı sonra gazeteden ayrılınca yazı işleri büsbütün Konsolitiçi'ye kaldı."

Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri*, İstanbul, Garanti Matbaası, 1970, s. 72.

değerlendirmiştir. Bu konuda daha dikkatli davranmak ve yazarın üslubunu dikkate almak gerekmektedir.

Ahmet Rasim'in müstear isimleri tercih etmesinin sebeplerinden biri de -özellikle muharrirlik hayatının ilk yıllarında- devrin edebî şartlarıyla alakalı olarak yayımladığı eserlerin uyandıracığı tepkilerden çekinmesidir. *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edip* adlı eserinde yazar bu konuyla ilgili bir anekdota yer vermiştir. Ahmet Rasim Darüşşafaka'da öğrenciyken edebiyata ilgi duymaya başlamıştır. Edebiyat derslerinin ilerlemesiyle Divan şairlerini tanımış, şiirler ezberlemiş ve kendisi de şiir yazma hevesine kapılmıştır. İlk zamanlarda gazel, kaside, kıta, şarkı, müstezat gibi eski tarzda şiirler yazdığı gibi "alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hatta şeklen veznen değişik, indî tarzlarda, gâh sonnet, dithyrambe usulünde" yeni manzumeler de kaleme almıştır. Abdülhak Hamit'in yeni tarzdaki şiirlerinin şiddetle tenkit edildiği bir dönemde, kendi manzumelerinin de terzil edileceği korkusuyla bu şiirleri yayımlamaktan çekinmiş, kendini tamamen çeviri faaliyetine vermiştir.⁵⁵

"Şarkın eş'âr ve manzumatını sevmekle beraber Garbın da mehasin-i edebiyesine düşkün bulunuyordum. Hugo'nun, Musset'nin, Lamartine'in, Schiller'in, Shakespeare'in, hatta klasiklerden Racine, Moliere, De Lisle, Boileau ve emsalinin âsârını okudukça ipin ucunu bütün bütün kaçırap kıpkızıl gâvur olacağım geliyor idi. Bereket versin ki vaktiyle kuvvetli bir iman sahibi bulunmaktığım beni arada sırada tövbe ve istiğfara sevk ediyor, yine Bâkî'lere, Fuzûlî'lere, Nedim'lere, Nefî'lere, Raşit'lere, Yahya'lara, Ziya Paşa'lara, Naci'lere koşuyordum. Bu amed-şüdd-i efkâr arasında gazel, kıta, şarkı, müstezat, kaside söylediğim gibi alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hatta şeklen veznen değişik, indî tarzlarda, gâh sonnet, dithyrambe usulünde manzumeler de beceriyor, fakat bu son şekildekileri neşredemiyordum. Çünkü Abdülhak Hamit Bey'in Tezer'i, Nesteren'i, Makber'i, Sahra'sı, Bir Sefilenin Hasbihali, Ölü, Bunlar Odur gibi eş'ar-ı rakike ve ceyyidesinin şiddetle tenkit edildiği böyle bir hercümerc-i edebî esnasında benimkilerin adeta terzil edileceğinden korkuyordum. İsalet ki korkmuşum. O korku ile efâ'îl ve tefâ'îli bir tarafa bıraktım. Var kuvvetimi tercümeyle verdim."

⁵⁵ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 116-117.

Ahmet Rasim edebiyat hatıralarında, kullandığı müstear isimlerden de bahsetmiştir. *Yeni Gün* gazetesinde yayımlanan “İstibdad-ı Edebîde: Şair Tipleri” isimli yazısında *Sebat* dergisindeyken “Aşkî-i Mülkî/Aşkî-i Melekî عشق ملکی” müstearını kullandığını belirtmiştir.⁵⁶

“Bir ara:

Mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün

Vezni o kadar revaç bulmuş idi ki ben bile “Aşkî-i Mülkî/Aşkî-i Melekî” imzasıyla Leskovikli Hayrettin Bey biraderimizin Sebat namıyla çıkardığı haftalık mecmuaya manzumeler yazmaya başladım. İstanbul'dan bir adım dışarıya atmadığım halde:

“İşte ufukta bir gemi”

“Oynatıyor bâd-bân”

“Gönlümün oldu gamı”

“Bahr olmadan nişân”

“Geldi vatan yâdıma”

“Ağladım evlâdıma”

*ve emsali hezeyanlarla uğraşıp duruyordum.”*⁵⁷

Ahmet Rasim'in “Aşkî-i Mülkî/Aşkî-i Melekî” imzasıyla *Sebat*'ta “Güzergâh-ı Nigârda Bekleyiş”, “İstifâza (“Abdülhak Hamit Bey'den” notuyla)” ve “Vatan-cüda Lisanından” isimli üç şiiri yayımlamıştır. *Sebat* dergisinde “Ahmet Rasim” imzasıyla “Vatan” ve “Aşkî-i Mülkî'nin Bir Mısraını Tazmîn” isimli iki şiiri, “Makberle Gül” (“Victor Hugo'dan iktibasen” notuyla) adlı bir şiir tercümesi de vardır.

Ahmet Rasim'in *Gülşen*, *Güleryüz*, *Hacivat*, *Hazine-i Fünun*, *İkdam*, *İrtika*, *Maarif*, *Mektep*, *Musavver Malumat*, *Resimli Gazete*, *Saadet*, *Sebat*, *Musavver Fen ve Edep*, *Nihal* ve *Yeni Gün* isimli dergi ve gazetelerde de şiirleri yayınlanmıştır. *Kitabe-i Gam*, *Ömr-i Edebî* ve *Şehir Mektupları* gibi gazete ve dergilerde tefrika edilen eserlerinde ve süreli yayınlarda neşredilen hikâyelerinde de manzumeleri bulunmaktadır. Yazarın mizahî tarzda manzumeleri de vardır. Genellikle *Şehir Mektupları*'nda yer alan bu manzumelerde “Baba”, “Yaver”, “Baba Yaver”, “Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida” gibi müstearlar kullanılmıştır.

⁵⁶ Ahmet Rasim, “Yeni Gün İçinde Eski Günler: İstibdad-ı Edebîde: Şair Tipleri”, *Yeni Gün*, nr. 365, 28 Mart 1336/28 Mart 1920.

⁵⁷ Ahmet Rasim'in bahsettiği “Geldi vatan yâdıma / Ağladım evladıma” nakaratlı şiir için bkz: Ahmet Rasim, “Vatan”, *Sebat*, nr. 6, 30 Mayıs 1302/12 Haziran 1886.

Resimli Gazete'de "İbnü'l-Hızır Rüştü" imzasıyla "Nazire" ve "Gazel" isimli iki şiiri; *İkdam*'da "İbnü'l-Hızır Rüştü" imzasıyla "Cülus-ı Hümayun İçin" ve "Veladet-i Hümayun İçin" başlıklı iki şiiri, *Mektep*'te "Ahmet Rasim" imzasıyla beş, "Leyla Feride" müstearıyla bir, "İbnü'l-Hızır Rüştü" müstearıyla dört şiiri yayımlamıştır. *Musavver Fen ve Edep* dergisinde "Leyla Feride" imzasıyla "Hatır-ı Nâ-şâde" ve "Bu Raz-ı Müşkili Ah..." isimli iki şiiri ve "İbnü'l-hızır Rüştü" imzasıyla "Emel" isimli bir şiiri neşredilmiştir.

Ahmet Rasim'in şiirlerinde A [Elif]. R., Ahmet Rasim, Rasim, Aşkî-i Mülkî, Leyla, Leyla Ferit, Leyla Feride, Hızır-zade Rüştü, İbn-i Hızır Rüştü, İbnü'l Hızır Rüştü, Kadıçeşmeli Rüştü, Yeni Nailî-i Nev-cedid, Şair-i Güzide-eda Kebapçı-zade Nida Bendeniz rumuz ve müstear adlarını kullandığı tespit edilmiştir. İmzasız olarak yayımlanan şiirleri de vardır.

Ahmet Rasim hikâye ve romanlarını *Büyük Mecmua*, *Diken*, *Eşref*, *Güleryüz*, *Gıdık*, *Hazine-i Fünun*, *İkdam*, *İrtika*, *Kalem*, *Malumat*, *Mektep*, *Musavver Fen ve Edep*, *Musavver Malumat*, *Musavver Muhit*, *Resimli Ay*, *Resimli Gazete*, *Resimli Roman Mecmuası*, *Sabah*, *Servet*, *Servet-i Fünun*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Tesvir-i Efkâr*, *Türk Hava Mecmuası*, *Vakit*, *Yeni Gün* ve *Zaman* isimli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. Hikâyelerini yayımlarken "Ahmet Rasim", "A [Elif]. R.", "Bir Muharrir", "İbnü'l-hızır Rüştü", "Şehir Mektupçusu", "Şehir Mektupçusu A. R." imzalarını kullanmıştır. Yazar, bazı hikâyelerini de imzasız olarak neşretmiştir.

Siyasî baskıların arttığı dönemlerde şair ve yazarlar takibata uğramamak, baskı ve cezalardan kaçınmak için rumuz ve müstear isimler kullanarak eserlerini yayınlamayı tercih etmişlerdir. Ahmet Rasim de muharrirlik hayatı boyunca sansür ve siyasî baskılara hedef olmuştur. İstibdat Dönemi'nde basın hayatından uzaklaştırılmış, gazete ve dergilerde eser yayımlaması yasaklanmıştır. II. Abdülhamit döneminin baş sansörü Hıfzı Bey, Ahmet Rasim'i matbuat kalemine çağırarak artık gazetelerde çalışmasının yasaklandığını bildirmiş ve "ben sansör oldukça sen gazetelerde yazamazsın!"⁵⁸ diyerek onu yazmaktan men etmiştir. O sıralarda *İkdam* gazetesinde çalışan yazar, matbaadan ayrılmak zorunda kalmıştır.⁵⁹ Ahmet Rasim'in kitap yazması da yasaklanmıştır.⁶⁰

⁵⁸ A (Elif). R., "Eşkâl-i Zaman: Yevm-i Cedid, Rızk-ı Cedid", *Yeni Gün*, nr. 1, 2 Eylül 1334/ 2 Eylül 1918.

⁵⁹ A (Elif). R., "Eşkâl-i Zaman: Yine Derd-i Derunum Tazelendi", *Yeni Gün*, nr. 377, 9 Nisan 1336/ 9 Nisan 1920.

⁶⁰ A (Elif). R., "Eşkâl-i Zaman: Bir Şey Olacak", *Yeni Gün*, nr. 200, 24 Mart 1335/ 24 Mart 1919.

“(…) Ben o zaman yine menkûb!. Pek şüpheli bir delil ile nasılsa vacipten ziyade farza maruz!. Esbak cennet-mekân matbaalarda bulunmaklığımı, kitap yazmaklığımı men' etmiş, Galata diyarında sürünüyorum. Fakat mühim bir mesele karşıındayım: arkadaşlar yanıma uğrayamıyor, ecnebilerle görüşmek de cinayet!.. (…)”

Yazar, matbuatta yasaklı olduğu zamanlarda bile şiir yayımlamanın bir yolunu bulmuştur. *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edip* adlı eserinde sansürün nazım eserlerini gazetelerden uzaklaştırmaya çalıştığını, bu dönemde sene başı tarihleri, cülûsiyeler ve veladetiyelelerin - içerisinde barındırdığı kinayelerle birlikte- gazetelerde yayımlanmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Gazetelerde padişahı öven manzum ve mensur eserler yayımlamak, gazetesinde en güzel cülûsiye ve veladetiye bulundurmak imtiyaz sahipleri için oldukça önemlidir. Muharrirler de bu tür yazılardan daha fazla para kazanmaktadır. Ahmet Rasim, cülûs veya veladet-i hümayundan birkaç gün önce eve kapandığını ve o günlerde neşredilmek üzere eserler kaleme aldığını belirtmiştir. Yazar, kendisine uygulanan sansürü de bu tarz eserlerle atlatmıştır:⁶¹

“Ben bu Han-ı Yağma'yı etrafıyla bildiğim için makaleleri der-cîb ederek matbuatta bulunmaklığım memnu olduğu senelerde bile Babıali Caddesi'nde bunların güzergâhında durur, kollardım. Biri geçti mi Kalpakçılarbaşı çı[ğ]rtkanları gibi “Ne âlâ culûsiyelerim, veladetiyeleğim var!..” der, nazar-ı dikkatlerini celp eylerdim. Gün olurdu ki bütün ceraid-i münteşire benim makalelerle hak-i pâ-yi padişahîye arz-ı tebrikât ve tes'îdât ederlerdi. İşte bu basmakalıp makalat idi ki sansürün rağmena gazetelere asâr-ı manzumenin intikalini teshil eylerdi. Muharremiyeler, bayram tebrikâtı, veladet-i Muhammedî, Miraç, Regaip, Berat Kandilleri tebrikâtı o kadar mahsuldar değil idi. Yalnız Ramazan'a mahsus curcunalı makalat arasına hezeliyat ve şathiyat-ı manzume sıkıştırılabilirdi. Hırka-i Saadet ziyareti makaleleri de kelime intihabı meselesinde tehlikeli olmakla beraber kârlı idi. Kolera, veba gibi emraz-ı müdhişe-i sariyenin indifâ'ı için ba-irade Buhârî-i Şerif kıraatı, Mekke ve Medine-i Münevvere'de püşîde tecdidi, mahall-i mübarekede bir müessese-i hayriye inşası ve emsali işlerde de Methiye namına kıta veya orta halli manzume bulunduruluyordu.”

⁶¹ Ahmet Rasim, 1342/1924, s. 207.

Ahmet Rasim *Resimli Perşembe*'de yayımlanan hatıralarında da İstibdat Devri'nde yaşadığı sıkıntılardan, yasaklardan, jurnallerden ve sansürden bahsetmiş, bu durumun ailesine yaşattığı zorlukları nakletmiştir. Yazar, kendisini takip eden hafiyelerle yaşadığı trajikomik olayları, kendi jurnalini kendi eliyle yazmasını,⁶² gazetecilik hayatında ilk defa niçin tevkif edildiğini ve tevkifhaneden nasıl kaçtığını⁶³, “Avrupa'dan para alıyor” denilerek jurnal edilmesini, evinin basılmasını ve hafiye çeteleriyle olan mücadelesini⁶⁴ anlatmıştır. Ahmet Rasim, gazetecilik hayatı boyunca pek çok kez baskıya ve sansüre maruz kalmıştır. Mütareke ve Millî Mücadele Döneminde *Yeni Gün*, *Zaman* ve *Vakit* gazetelerinde yayımlanan yazıları sansür tarafından kesilmiştir. İstibdat devrinde yirmi dört, Meşrutiyet devirlerinde üç - üç buçuk sene sansüre uğradığını belirten yazar, sansürün kendisi üzerindeki olumlu etkilerine dikkati çekmiştir:⁶⁵

“(…) *Fakat ben Devr-i İstibdad'da yirmi dört, Meşrutiyet'te de üç, üç buçuk sene sansüre uğradığım için bunun çirkin bir şekilde husule getirdiği ittihadın tamamen muvafık-ı hal olamayacağına iman-ı kâmilim vardır. Maahaza canım yine sansür istiyor. Sansürsüz yazamıyorum. Çünkü mevzu bulamıyorum. Kafam öyle alışmış. Sansür oldu mu her taraftan bin mevzu gözüme fırlıyor. (...)*”

Ahmet Rasim *Akşam* gazetesinde yayımlanan bir yazısında, *Yeni Gün* gazetesinin “hiç yoktan bir kelime oyunu yüzünden” kapatıldığını ve Divan-ı Harb tarafından arandığını anlatmıştır.⁶⁶ Gazetede Sultan Vahdettin aleyhinde çıkan bir yazı sebebiyle tevkif edilen yazar, “siyasî olayların çok çabuk ve lehinde gelişmesi”⁶⁷ sayesinde bu durumdan kurtulmuştur. *Zaman* gazetesinde 2

⁶² Ahmet Rasim, “Bizde Muharrirlerin Neler Çektiğini Anlamak İsterseniz Ahmet Rasim Bey'i Dinleyiniz”, *Resimli Perşembe*, nr. 101, 28 Nisan 1927, s. 3.

Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey'in Muharrirlik Hayatının İçyüzünü Gösteren Acıklı ve Meraklı Hatıratı”, *Resimli Perşembe*, nr. 102, 5 Mayıs 1927, s. 7.

⁶³ Ahmet Rasim, “Gazetecilik Hayatında İlk Defa Niçin Tevkif Edilmiş, Tevkifhaneden Nasıl Kaçmışım?”, *Resimli Perşembe*, nr. 103, 12 Mayıs 1927, s. 7.

Ahmet Rasim, “Rasim Bey İlk Defa Niçin ve Nasıl Tevkif Edilip Nasıl Kurtulduğunu Anlatıyor”, *Resimli Perşembe*, nr. 104, 19 Mayıs 1927, s. 4.

⁶⁴ Ahmet Rasim, “Avrupa'dan Para Alıyorum Diye Nasıl Jurnal Edilmiş ve Sonra Nasıl Kurtulmuşum?”, *Resimli Perşembe*, nr. 105, 26 Mayıs 1927, s. 5.

Ahmet Rasim, “Rasim Bey Kırk Senelik Muharrirlik Hayatında Ne Sefaletler, Ne İstiraplar Çektiğini Anlatıyor”, *Resimli Perşembe*, nr. 106, 2 Haziran 1927, s. 6.

Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey'in Muharrirlik Hayatında Çektikleri”, *Resimli Perşembe*, nr. 107, 9 Haziran 1927, s. 9.

⁶⁵ A (Elif). R, “Eşkâl-i Zaman”, *Yeni Gün*, nr. 55, 29 Teşrinievvel 1334/ 29 Teşrinievvel 1918.

⁶⁶ Ahmet Rasim, “Kara Gün Dostları”, *Akşam*, nr. 3009, 26 Şubat 1927, s. 2.

⁶⁷ Tayfun Doğru, *Ahmet Rasim'in Hikâyeleri (Endişe-i Hayat, Gam-ı Hicran, İki Günahsız Seveda, İlk Sevgi) Metin-Tahlil-İndeks*, T. C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 8.

Ağustos 1918 tarihinde yayımlanan “*Tasvir-i Efkâr*’ın Beraatı”⁶⁸ isimli yazıda da *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin mesul müdürü Ahmet Rasim’in Divan-ı Harb-i Örfî’de yargılandığı ve beraat ettiği haberine yer verilmiştir.

Ahmet Rasim’in kalemiyle geçimini sağlaması, çok farklı müstear isimler kullanması ve imzasız yazılar neşretmesi gibi etmenler, yazarın sansür ve baskıya uğradığı dönemlerde de rumuz ve müstear isimler kullanmış olabileceğini ve imzasız olarak eserler yayınlamış olabileceğini düşündürmektedir. Yapılacak araştırmalarla bu konuda yeni bilgilerin ortaya çıkmasını muhtemeldir.

Sonuç

Ahmet Rasim, dönemin hemen bütün dergi ve gazetede eserlerini yayınlamış, sayısız müstear isim kullanmış, birçok yazısını da imzasız olarak neşretmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda Ahmet Rasim’in müstear isimlerinden çok azı yer almıştır. Dönemin dergi ve gazeteleri üzerine yaptığımız araştırmalar ve ulaştığımız muhtelif eserler vasıtasıyla yazarın eserlerini neşrederken pek çok müstear isim ve rumuz kullandığı tespit edilmiştir. Bu rumuz ve müstear isimler şunlardır: “A. R”, “Ahmet R.”, “A. Rasime”, “Ahmet Rasim”, “Ahmet Rasim Bey İstanbul Mebusu”, “Adalar Muhbir-i Mahsusumuz”, “Aşkî-i Mülkî/Aşkî-i Melekî”, “Baba”, “Baba Yaver”, “Baba Yaver Şikemî”, “Beyoğlu Muhbirimiz”, “Bir Muharrir”, “Boğaziçi Muhbirimiz”, “Boğaziçi Muhbir-i Mahsusumuz”, “Erenköy Muhbirimiz”, “Fahri Seyyar Muharrir”, “Göksu Muhbir-i Mahsusumuz”, “Gözlüklü”, “Hızır-zade Rüştü”, “İbn-i Hızır Rüştü”, “İbnü’l-Hızır Rüştü”, “İbnü’l-Hızır: Rüştü”, “Kadıçeşmeli Rüştü”, “Kadıköy Muhbir-i Mahsusumuz”, “*Kalem Ceridesi* Muharrir-i Tesadüfisi Gözlüklü Nam Bendeleri”, “Karilerinizden Ahmet Rasim”, “Kasımpaşa Muhabirimiz”, “Leyla Ferit”, “Leyla Feride”, “L. Feride”, “Makriköy Muhbirimiz”, “Mektupçu”,

⁶⁸ “*Tasvir-i Efkâr*’ın Beraatı Bundan birkaç gün evvel tayyareciliğe ait bir makalesinden dolayı hükümet-i askeriyece tatil edilmiş olan *Tasvir-i Efkâr* refikimiz hakkında Divan-ı Harb-i Örfî’de cereyan eden muhakeme neticesinde müdür-i mesul Ahmet Rasim Bey ile sahib-i makale Osman Vehbi Bey’in ittifak-ârâ ile beraatlarına karar verilmiş olduğunu memnuniyetle haber aldık. Bu karar ile Divan-ı Harb-i Örfî hakikaten hür ve meşrutî bir memlekette bir heyet-i aile olduğunu ispat eylemiştir. Divan-ı Harb-i Örfî bu kararlar bir maksad-ı hayır ve hizmete matuf neşriyattan dolayı gazetelerimizin artık hiçbir endişeye düşmelerine mahal olmadığını ve dolayısıyla memleketin hürriyet ve meşrutiyet yolunda ne kadar ilerlemiş bulunduğunu göstermiştir. Heyet-i muhteremeye matbuat namına arz-ı teşekkür eder, refikimizi tebrik ederiz.”

“*Tasvir-i Efkâr*’ın Beraatı”, *Zaman*, nr. 118, 2 Ağustos 1918, s. 3.

“Muharrir-i Seyyarımız”, “Rasim”, “Selanikli Ahmet Rasim”, “Seyyar Muharrir-i Mahsusumuz”, “Seyyar Muharririmiz”, “Seyyar Muhibir-i Mahsusumuz”, “Seyyar Muhibirimiz”, “Şair-i Güzide-eda Kebapçı-zade Nida Bendeniz”, “Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida”, “Şehir Mektupçusu A. R.”, “Şehir Mektupçusu”, “Tayyar Muharrir”, “Telgraf Mensuplarından Ahmet Rasim”, “Telgraf Nezaretine Mensup Ahmet Rasim”, “Telgraf ve Posta Nezaretine Mensup Ahmet Rasim”, “Velosipitli Muharrir”, “Yaver”, “Yeni Nailî-i Nev-cedid”, “Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz”, “Yevmi Muhibir”.

Bu isimlerin yanı sıra yazarın *Şehir Mektupları* adlı eserin de “*Ahenk*’in Şehir Mektupçusu”, “*Ahenk* Gazetesinin İstanbul Mektupçusu”, “Aksaray Muhabirimiz”, “Ayazağa Mektupçusu”, “Ayazağa Muhibiri”, “Ayaspaşa Muhabirimiz”, “Beyoğlu Muhabirimiz”, “Boğazkesen Muhibirimiz”, “Direklerarası Muhibiri”, “Etyemez Muhibirimiz”, “Köy Mektupçusu”, “Kızıtaşı Muhabirimiz”, “*Malumat ve Servet* Gazeteleri Muharriri”, “Okmeydanı Mektupçusu”, “Sultanahmet Muhabir-i Mahsusumuz”, “Çiçekçioğlu”, “Karanfiloğlu”, “Limoncuoğlu Salamon” ve “Şehzade, Haliç, Beyoğlu, Galata, Eski Alipaşa, Okmeydanı, Üsküdar, Toptaşı, Ramazan Muhabirleri” gibi isimler de yer almıştır. Ahmet Rasim, “Şehir Mektubu” ve “Malumat-ı Üsbuiye” başlıklı yazılarındaki manzumelerinde “Baba Yaver”, “Baba Yaver-i Şikem-perver”, “Baba Yaver-i Şikemi”, “Baba Yaver-i Şikem-ârâ”, “Baba Yaver-i Şikem-pîrâ”, “Baba Yaver-i Maide-pira”, “Baba Yaver-i Mide-nevaz”, “Yaver”, “Dekadan Köyü Mektupçusu”, “Kabasakalzade Köse Bey”, “Şair-i Sühan-ara Çöpçü Mehmet Ağa”, “Kebapçızade Nida Bey”, “Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida Bey”, “Mersiye-gû-yı Şehîr ve Şair-i bî-nazîr Nida Terakki Bey”, “Nail-i Hoş-eda” “Nailî-i Cedid”, “Yeni Nailî-i Cedid”, “Sahibü’l-mezâmîn Ve’l-nikât, Şair-i Âli-derecât Mir’at Beyefendi”, “Yeni Sucu” gibi müstear isimlere yer vermiştir.

Ahmet Rasim’in eserlerini neşrettiği dönemde “A. [Elif] R.”, “Rasim” ve “Ahmet Rasim” imzalarını kullanan başka kişilerin bulunması ve Ahmet Rasim’in eserlerini “imzasız” olarak yayımlaması nedeniyle yazarın eserlerini tespit etmede zorluklar yaşanmaktadır. Süreli yayın koleksiyonlarının eksik ve tahrip edilmiş olması, süreli yayınlar üzerine yapılan akademik çalışmaların yeterli olmaması, Ahmet Rasim’in basın hayatında yer aldığı 48 yıllık süreçte çıkarılan bütün süreli yayınlarını baştan sona tarama imkânının olmaması gibi sebepler de eklenince Ahmet Rasim’in eserlerinin ve müstear isimlerinin tamamını tespit etmek mümkün olmamıştır. Ancak Ahmet Rasim ve süreli yayınlar üzerine yapılacak yeni araştırmalar ve elde edilecek yeni bilgiler ışığında yazarın bilinmeyen, kayıt altına alınmayan, tespit edilmeyen

eserlerinin ve müstear isimlerinin ortaya çıkma ihtimali kuvvetlidir. Ahmet Rasim'in rumuz ve müstear isimleriyle ilgili elde ettiğimiz bu bilgiler, Ahmet Rasim ve süreli yayınlar üzerine çalışmalar yapacak araştırmacılara fayda sağlayacak, daha doğru tahlil ve tetkiklerin yapılmasına imkân sağlayacaktır.

Kaynakça

- ***, "Ahmet Rasim Bey", *Nevsal-i Millî*, Y. 1, 1330/ [1914], s. 267.
- [Ahmet Rasim], "Makriköy Mektubu", (fikra), *Malumat*, nr. 403, 29 Haziran 1314/ 11 Temmuz 1898.
- [Ahmet Rasim], "Musahabe", *Pul Mecmuası*, nr. 13, 30 Temmuz 1314/ [11 Ağustos 1898].
- [Babalık]/[Ahmet Rasim], "Hindistan'da Mücahide-i Vatan Uğrunda Bir Şehit", *Sabah*, nr. 9473, 24 Ocak 1916, s. 2-3.
- [İmzasız], "Malumat-ı Üsbuiye", *Musavver Malumat*, nr. 124, 26 Şubat 1313/ [10 Mart 1898].
- [İmzasız], "Şehir Mektubu", *Musavver Malumat*, nr. 133, 7 Mayıs 1314/ [19 Mayıs 1898].
- A (Elif). R, "Eşkâl-i Zaman: Bir Şey Olacak", *Yeni Gün*, nr. 200, 24 Mart 1335/ 24 Mart 1919.
- A (Elif). R, "Eşkâl-i Zaman: Yine Derd-i Derunum Tazelendi", *Yeni Gün*, nr. 377, 9 Nisan 1336/ 9 Nisan 1920.
- A (Elif). R, "Eşkâl-i Zaman", *Yeni Gün*, nr. 55, 29 Teşrinievvel 1334/ 29 Teşrinievvel 1918.
- A (Elif). R., "Eşkâl-i Zaman: Yevm-i Cedid, Rızk-ı Cedid", *Yeni Gün*, nr. 1, 2 Eylül 1334/ 2 Eylül 1918.
- A. R., "Ben!", *Yeni Dünya*, nr. 2, 3 Temmuz 1335/ [3 Temmuz 1919], s. 23.

- Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey Üstadımızın Muharrirlik Yüzünden Çektiği İstiraplardan Birkaç Sahne”, *Resimli Perşembe*, nr. 122, 22 Eylül 1927, s. 10.
- Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey’in Muharrirlik Hayatında Çektikleri”, *Resimli Perşembe*, nr. 107, 9 Haziran 1927, s. 9.
- Ahmet Rasim, “Ahmet Rasim Bey’in Muharrirlik Hayatının İçyüzünü Gösteren Acıklı ve Meraklı Hatıratı”, *Resimli Perşembe*, nr. 102, 5 Mayıs 1927, s. 7.
- Ahmet Rasim, “Avrupa’dan Para Alıyorum Diye Nasıl Jurnal Edilmiş ve Sonra Nasıl Kurtulmuştum?”, *Resimli Perşembe*, nr. 105, 26 Mayıs 1927, s. 5.
- Ahmet Rasim, “Bizde Muharrirlerin Neler Çektiğini Anlamak İsterseniz Ahmet Rasim Bey’i Dinleyiniz”, *Resimli Perşembe*, nr. 101, 28 Nisan 1927, s. 3.
- Ahmet Rasim, “Gazetecilik Hayatında İlk Defa Niçin Tevkif Edilmiş, Tevkifhaneden Nasıl Kaçmışım?”, *Resimli Perşembe*, nr. 103, 12 Mayıs 1927, s. 7.
- Ahmet Rasim, “İstanbul Mektubu: İzdivaç”, *Hâkimiyet-i Milliye*, nr. 2108, 19 Zilkade 1345/ 21 Mayıs 1927.
- Ahmet Rasim, “Kara Gün Dostları”, *Akşam*, nr. 3009, 26 Şubat 1927, s. 2.
- Ahmet Rasim, “Rasim Bey İlk Defa Niçin ve Nasıl Tevkif Edilip Nasıl Kurtulduğunu Anlatıyor”, *Resimli Perşembe*, nr. 104, 19 Mayıs 1927, s. 4.
- Ahmet Rasim, “Rasim Bey Kırk Senelik Muharrirlik Hayatında Ne Sefaletler, Ne İstiraplar Çektiğini Anlatıyor”, *Resimli Perşembe*, nr. 106, 2 Haziran 1927, s. 6.
- Ahmet Rasim, “Vatan”, *Sebat*, nr. 6, 30 Mayıs 1302/12 Haziran 1886.
- Ahmet Rasim, “Yeni Gün İçinde Eski Günler: İstibdad-ı Edebîde: Şair Tipleri”, *Yeni Gün*, nr. 365, 28 Mart 1336/ 28 Mart 1920.
- Ahmet Rasim. (1316 H/1898). *Şehir Mektupları* (4 Cilt birlikte). İstanbul: Malumat Kütüphanesi Tahir Bey Matbaası.
- Ahmet Rasim. (1318 H/1900). *Ohlan Karısı*. İstanbul: Kitabhane-i İslâm ve Askerî [A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası].

- Ahmet Rasim. (1328). *Şehir Mektupları* (Cilt I). İstanbul: Kader Matbaası.
- Ahmet Rasim. (1328). *Şehir Mektupları* (Cilt III). İstanbul: Kader Matbaası.
- Ahmet Rasim. (1329). *Şehir Mektupları* (Cilt II). İstanbul: Kader Matbaası.
- Ahmet Rasim. (1329). *Şehir Mektupları* (IV. Cilt). İstanbul: Matbaa-i Kader.
- Ahmet Rasim. (1342/1924). *Matbuat Hatıralarından Muharrir, Şair, Edip*. İstanbul: Kanaat Kütüphane ve Matbaası.
- Ahmet Rasim. (1926). *Muharrir Bu Ya*. İstanbul: Hamit Matbaası.
- Baba Yaver Şikemî, “Malumat-ı Üsbuiye”, *Musavver Malumat*, nr. 121, 5 Şubat 1313/ [17 Şubat 1898].
- Bıçakçı, U. T. (2016). Sabah Gazetesi (9394-10123 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler). T.C. Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi) “*Belge Özeti: Darüşşafaka ve Mekteb-i Sultani mezunlarından olup elsine-yi ecnebiyeye vakıf bulunan Mehmed Halid, Ahmed Rasim ve Abdullah Zühdü Beylerin Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığı'na tayinleri. (Maarif), Yer Bilgisi: 1124-84265, Belge Tarihi: H-24-12-1315*”.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığı'na Mehmed Halid, Ahmed Rasim ve Abdullah Zühdü Beylerin tayini. (1315Z-4), Yer Bilgisi: 4 - 65, Belge Tarihi: H-18-12- 1315*”.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene Azası Ahmed Rasim Bey'in istifasının kabulüyle yerine Encümen-i Muayene Memurluğu'nda müstahdem Midhat Bey'in tayini. (1317Za-1), Yer Bilgisi: 5-102, Belge Tarihi: H-03-11-1317*”.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Encümen-i Teftiş ve Muayene azasından Ahmed Rasim Bey'in istifasıyla yerine encümen-i mezkûr muayene memurluğunda mustahdem Midhad Bey'in tayini. (Maarif), Yer Bilgisi: 1451-108813, Belge Tarihi: H-05-11-1317*”.

- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Maarif Nezareti Teftiş-i Muayene azasından iken infisal eden Ahmed Ahmed Rasim Bey’in ibkaen mezkûr azalığa tayini hakkında. (Maarif), Yer Bilgisi: 3187-239001, Belge Tarihi: H-13-10-1325*”.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Meclis-i Maarif Azalığı’na Mazharuddin Bey’in, Teftiş ve Muayene Heyeti Azalığı’na Ahmed Rasim ve Hasan Zafir Bey’in, Tedkik-i Müellefat Heyeti Azalığı’na Mustafa Mestan Efendi’nin tayin edildikleri. Yer Bilgisi: 1028-11, Belge Tarihi: H-07-11-1325*”.
- BOA (Başkanlık Osmanlı Arşivi). “*Belge Özeti: Teftiş ve Muayene Heyeti sabık azasından Ahmed Rasim Bey’in tekrar azalığa tayini. (1325L-7), Yer Bilgisi: 13-69, Belge Tarihi: H-11-10-1325*”.
- Can, M. (2014). *Gıdık Gazetesi İnceleme, Tahlilî Fihrist, Seçme Metinler*. TC Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Çapanoğlu, M. S. (1970). *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri*. İstanbul: Garanti Matbaası.
- Çaycı, A. Ş. (1993). *Tercüman-ı Hakikat Gazetesinde Batı Edebiyatı -1878-1896 Yılları Arası- (Servet-i Fünun’a Kadar)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Darüşşafaka’dan Mahrec Ahmet Rasim. (1303 H/1886). *Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze*. İstanbul: Vatan Kitaphanesi [Dikran Karabetyan Matbaası].
- Darüşşafaka’dan Mahrec ve Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemî Ketebesinden Ahmet Rasim. (1302 H/1885). *Bedayi-i Keşfiyat ve İhtiraat-ı Beşeriyeden Elektrikiyet-i Sakine*. İstanbul: Matbaa-i K. Bağdadliyan (Aramyan).
- Doğru, T. (2003). *Ahmet Rasim’in Hikâyeleri (Endişe-i Hayat, Gam-ı Hicran, İki Günahsız Sevda, İlk Sevgi) Metin-Tahlil-İndeks*. T. C. Marmara Üniversitesi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Encümen-i Teftiş ve Muayene Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim. (1320/1902). *Elifba*. İstanbul: Karabet Matbaası.

Encümen-i Teftiş ve Muayene Aza-yı Sabıkasından Ahmet Rasim. (1320/1902). *Elifbadan Sonra*. İstanbul: Karabet Matbaası.

Ergun, S. N. (15 Birinci Kanun 1936). *Türk Şairleri* (C. 1, nr. 22). İstanbul: Bozkurt Basımevi.

Gökman, M. (1989). *İstanbul'u Yaşayan ve Yaşatan Adam Ahmet Rasim*. İstanbul: Çelik Gürsoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları.

Gökşen, E. N. “Şinasi ve Ahmet Rasim'in Sakal Hikâyeleri”, *Yeşilay*, nr. 226, Ekim 1951.

İbnü'l-hızır Rüştü, “Malumat-ı Üsbüiye”, *Musavver Malumat*, nr. 132, 30 Nisan 1314/ [12 Mayıs 1898].

K. (Kaf) Z, “Ahmet Rasim Bey'de Bir Gün”, *Yarın*, C. 1, nr. 6, 17 Teşrinisani 1337/ 1921, s. 5.

Levend, A. S. (1965). *Ahmet Rasim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Leyla Feride, “Musahabe-i Nisaiye”, *Malumat*, nr. 138, 11 Haziran 1314/ [23 Haziran 1898].

Makriköy Mekteb-i Behramî Muallimi Ahmet Rasim. (1304 H/1887). *Jezvit Tarihi*. İstanbul: Kitabhane-i Ebüzziya [Matbaa-i Ebüzziya].

Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden Ahmet Rasim. (1306). *Yeni Usul Muhtasar Sarf-ı Türkî*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden Ahmet Rasim. (1305). *Muallim-i Sarf*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Mekteb-i Behramî ve Komando Mektebi Sabık Muallimlerinden *Malumat ve Servet* Gazeteleri Muharriri Ahmet Rasim, *Yeni Usul Muhtasar Sarf-ı Türkî - Birinci Sene*, İstanbul, A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye matbaası, 1319, 70 s.

Mektupçu, “[Başlıksız]”, *Malumat*, nr. 192, 1 Temmuz 1315/ [13 Temmuz 1899].

Nerkiz, U. (2021). *Ahmet Rasim'in Hayatı, Hikâye ve Romanları*. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.

Sevengil, R. A. (1944). *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.

Şair-i Şirin-eda Kebapçızade Nida, “Malumat-ı Üsbüye”, *Musavver Malumat*, nr. 182, 22 Nisan 1315/ [4 Mayıs 1899].

“*Tasvir-i Efkâr*’ın Beraatı”, *Zaman*, nr. 118, 2 Ağustos 1918, s. 3.

Telgraf Nezaret-i Âliyesi Fen Kalemi Ketebesinden Ahmet Rasim. (1302 H/1885). *Bedayi-i Keşfiyat ve İhtiraat-ı Beşeriyeden Fonograf (Sadayı Tahrir ve İade Eden Alet)*. İstanbul: Matbaa-i K. Bağdadliyan (Aramyan).

Yazgıç, K. (1940). *Ahmet Mithat Efendi Hayatı ve Hatıraları*. İstanbul: Tan Matbaası.

Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimizden, “[Başlıksız]”, *Musavver Malumat*, nr. 137, 4 Haziran 1314/ [16 Haziran 1898].

Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz, “[Başlıksız]”, *Musavver Malumat*, nr. 138, 11 Haziran 1314/ [23 Haziran 1898].

Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimiz, “Yeni Tayyar Muharrir-i Nev-cedidimizden”, *Musavver Malumat*, nr. 140, 25 Haziran 1314/ [7 Temmuz 1898].

Yıldırım, T. (2006). *Edebiyatımızda Müstear İsimler*. İstanbul: Selis Yayınları.

Yücebaş, H. (1957). *Ahmet Rasim Aşkları Hatıraları*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.